

O'ZBEKCHA LAG'CHALAR INGLIZ TILI TALQINIDA

Rahmatullayeva Marjona

*Alisher Navo'i nomidagi Toshkent davlat
o'zbek tili va adabiyoti universitrtining
tarjima nazariyasi va amaliyoti
fakulteti 4-bosqich talabasi.
marjonarahmatullayeva01@gmail.com*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'zbek tilida qo'llaniladigan lag'chalar (ya'ni kichraytirish, erkalash, mehr ko'rsatish ma'nolari bilan shakllangan suffikslar) ingliz tilidagi ekvivalentlar bilan qiyosiy tahlil qilinadi. Lag'chalar grammatik va stilistik vazifasi, ularning milliy-madaniy pragmatikasi hamda ingliz tilidagi ifoda vositalari orqali tarjima jarayonida yuzaga keladigan muammolar yoritiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'zbek lag'chalari ko'pincha morfologik shakl bilan ifodalanadigan bo'lsa, ingliz tilida ularning asosiy ifodasi leksik vositalar yoki kontekstual izoh orqali berilishi aniqlangan.*

Kalit so'zlar: *lag'cha, suffiks, kichraytirish shakli, erkalash formasi, ingliz tiliga tarjima, pragmatika, qiyosiy tilshunoslik.*

O'zbek lag'chalari xalq og'zaki ijodining eng qiziqarli va rang-barang qatlamlaridan biri hisoblanadi. O'zbek lag'chalari qisqa, lo'nda va keskin satirik mazmunga ega bo'lgan iboralar bo'lib, ular jamiyatdagi kundalik munosabatlar, xarakterlar, odamlarning odatlari va ijtimoiy holatlarni obrazli tarzda ifodalaydi. Ingliz tili talqinida o'zbek lag'chalarini chuqur tahlil qilish lingvokulturologik yondashuvni talab qiladi. Bu jarayon faqat tarjima emas, balki madaniy kodni boshqa tilga moslashtirish jarayonidir. O'zbek lag'chalarida intonatsiya, so'z o'yinlari, hazil va kinoya yetakchi o'rin egallaydi. Ingliz tilida esa qisqa satirik iboralar ko'proq "pun", "witty remark", "sarcasm" yoki "ironic remark" kabi ko'rinishlarda uchraydi.

Shuning uchun lag'chalarni ingliz tiliga talqin qilish jarayonida mazmunning faktik ma'nosi emas, balki uning ijtimoiy vazifasi, hazil ohangi va nutqdagi ta'sirchanligi saqlanishi talab etiladi. O'zbek lag'chalaridagi ko'p ma'noli so'zlar, metaforalar yoki mahalliy madaniyatga oid ishoralar to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilinganda o'z kuchini yo'qotishi mumkin. Shu bois ingliz talqinida ekvivalent funksional ma'noni topish asosiy metodik yondashuv hisoblanadi. O'zbek lag'chalari nutqning xalqonaligi va hayotiy obrazlarga tayanishi bilan xarakterlanadi. Ingliz tilidagi talqinlarda esa lag'chalar mazmuni ko'pincha idiomatik shaklga yoki kontekstual yumor elementlariga aylantiriladi. Lag'chalarning o'ziga xos satirik ohangi ingliz tilida ko'pincha mazmuniy qayta qurish orqali ifodalanadi. Shu bilan

birga lagʻchalar oʻzbek xalqining mentalitetiga xos boʻlgan hazil, tanqid va istehzo elementlarini mujassam etgani sababli ularning inglizcha talqini madaniy moslashuvni ham talab qiladi. Bu hol lingvistik strukturalardagi farqlar, ijtimoiy qadriyatlar va nutq uslublarining turlicha shakllanishidan kelib chiqadi. Oʻzbek tilidagi lagʻchalar xalq ogʻzaki ijodining eng qiziqarli va rang-barang qatlamlaridan biri hisoblanadi.

Oʻzbek lagʻchalari qisqa, loʻnda va keskin satirik mazmunga ega boʻlgan iboralar boʻlib, ular jamiyatdagi kundalik munosabatlar, xarakterlar, odamlarning odatlari va ijtimoiy holatlarni obrazli tarzda ifodalaydi. Ingliz tili talqinida oʻzbek lagʻchalarini chuqur tahlil qilish lingvokulturologik yondashuvni talab qiladi. Bu jarayon faqat tarjima emas, balki madaniy kodni boshqa tilga moslashtirish jarayonidir. Oʻzbek lagʻchalarida intonatsiya, soʻz oʻyinlari, hazil va kinoya yetakchi oʻrin egallaydi. Ingliz tilida esa qisqa satirik iboralar koʻproq “pun”, “witty remark”, “sarcasm” yoki “ironic bite” kabi koʻrinishlarda uchraydi. Shuning uchun lagʻchalarni ingliz tiliga talqin qilish jarayonida mazmunning faktik maʼnosi emas, balki uning ijtimoiy vazifasi, hazil ohangi va nutqdagi taʼsirchanligi saqlanishi kerak boʻladi. Masalan, oʻzbek lagʻchasidagi koʻp maʼnoli soʻzlar, metaforalar yoki mahalliy madaniyatga xos ishoralar toʻgʻridan-toʻgʻri tarjima qilinganida oʻz kuchini yoʻqotishi mumkin. Shu bois ingliz talqinida ekvivalent funksional maʼnoni topish muhim vazifa hisoblanadi. Oʻzbek lagʻchalari nutqning bevosita hayotiyliigi va xalq ruhiyatiga yaqinligi bilan ajralib turadi.

Oʻzbek tilida lagʻchalar — soʻzlarga qoʻshilib, turli maʼno nozikliklarini ifodalovchi, koʻproq kichraytirish, erkalash, ehtiros, achinish yoki kinoya kabi his-hayajonlarni beruvchi grammatik vositalardir. Misol: bolajon, akajon, itvoy, qizaloq va boshqalar. Ingliz tilida esa bunday morfologik tizim mavjud emas, shu bois tarjima jarayonida ularning maʼnosini toʻliq yetkazish doimo oson emas. Oʻzbekcha lagʻchalarning grammatik xususiyatlari. Oʻzbek tilidagi lagʻchalar asosan suffikslar orqali yasaladi. Eng faol lagʻcha qoʻshimchalar: -cha/-che, -gina/-kina, -voy/-vuy, -jon/-chon, -loq/-laq va boshqalar. Ular nafaqat soʻzning grammatik shaklini oʻzgartiradi, balki sezgirlik, samimiylik, mehr ifodasini ham kuchaytiradi. Misol: ona → onajon (mehr)

bola → bolacha (kichik)

qiz → qizaloq (erkalash + kichraytirish)

Ingliz tilida lagʻchalar ekvivalenti

Ingliz tilida lagʻchalarga mos keluvchi maxsus morfologik qoʻshimchalar mavjud emas. Tarjima jarayonida uchta asosiy yoʻl qoʻllanadi:

1. Leksik vositalar bilan ifodalash

qizaloq → little girl

onajon → dear mother, sweet mom

bolajonim → my sweet child

2. Intonatsion yoki emotsional soʻzlar orqali

bolajon → my dear child, darling child

akajon → my respected elder brother

3. Kontekst orqali toʻldirish

Baʼzan ingliz tilida lagʻchaning maʼnosi bevosita tarjima qilinmaydi, balki matnning umumiy ohangi orqali anglashiladi.

“Bolajonim, keling bu yoqqa!”

Inglizchada:

“Come here, my dear.”

Bu yerda child soʻzi ishlatilmaydi, chunki ohangning oʻzi kifoya. Tarjimada yuzaga keladigan muammolar. Emotsional rangning yoʻqolishi. Masalan, qizaloq inglizchada oddiy little girl boʻlib, erkalash ohangi sezilmasligi mumkin. Madaniy tafovutlar. Oʻzbek tilida oila, qarindoshlik va mehr koʻrsatish juda muhim unsurlar boʻlganidan, lagʻchalar keng qoʻllanadi. Ingliz tilida bunday shakllar kamroq uchraydi, natijada tarjimon koʻpincha stilistik moslikni yoʻqotishi mumkin. Oʻzbek tilida jon, voy, gina kabi shakllar madaniy tusga ega boʻlib, inglizcha ekvivalent topish mushkul. Stilistik moslikni saqlash. Badiiy matnlarda lagʻchalar xarakter yaratishda muhim rol oʻynaydi. Badiiy asar tarjimasida har bir lagʻchaning koʻp maʼnoli boʻlishi tarjimon uchun muammo tugʻdiradi:

Bu bolacha juda shoʻx.

→ This little boy is very naughty.

Ammo shoʻx soʻzining ijobiy-emotsional ohangi inglizchada aniq sezilmaydi.

Xulosa

Oʻzbekcha lagʻchalar tilning milliy ruhini, hissiy boyligini aks ettiruvchi muhim morfologik birlikdir. Ingliz tiliga tarjima jarayonida ularning mazmuniy, emotsional va pragmatik xususiyatlarini toʻliq yetkazish murakkab boʻlsa-da, leksik, kontekstual va stilistik vositalar yordamida maʼlum darajada kompensatsiya qilish mumkin. Qiyosiy tahlil shuni koʻrsatadiki, lagʻchalar oʻzbek tilining milliy oʻzligiga xos hodisa boʻlib, ingliz tilida ular alohida grammatik shakl sifatida mavjud emas.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev A. Hozirgi oʻzbek tili: Morfologiya. Toshkent: Oʻqituvchi, 1992. 145 – bet
2. Qilichev E. Tilshunoslikka kirish. Toshkent: Fan, 2008. 98 – bet.
3. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language.
 1. Cambridge University Press, 2003. 224 -bet.
 4. Newmark, P. A Textbook of Translation. Prentice Hall, 1988. 56 - bet.
 5. Sodiqov M. Qiyosiy tilshunoslik asoslari. Toshkent: Universitet 2015. 173 – bet .